

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
RESPUBLIKA O‘RTA TIBBIYOT VA FARMATSEVTIKA XODIMLARI
MALAKASINI OSNIRISN VA ULARNI IXTISOSLASNTIRISN
MARKAZI ANDIJON FILIALI

«TASDIQLAYMAN»

Respublika o‘rta tibbiyot va
farmatsevtika xodimlari
malakasini oshirish va ularni
boshqarish markazi Andijon
filial direktor o‘rinbosari

D.M.Gapparova

“ IT OPERATOR HAMSHIRASI.”

(Malaka oshirish guruxlari uchun)

(o‘qish hajmi – 144 kredit)

MA‘RUZA MATNLAR TO‘PLAMI

Uslubiy kengashda ko‘rib chiqildi
va ma‘qullandi

“ Am. ” G. Sodiqov

<p>2.1-modul</p> <p>O‘quv moduliga ajratilgan kredit jami 8 .</p> <p>2 soat nazariy</p> <p>1-mavzu</p>	<p>Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullari. Aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug‘ilish, o‘lim, tabiiy ko‘payish) ko‘rsatkichlari.</p>
--	---

Ma’ruza mashg‘ulotini o‘qitish texnologik modeli.

<p>Vaqt: 80 daqiqa</p>	<p>Tinglovchilar soni:15-20 ta</p>
<p>O‘quv mashg‘ulotining shakli va turi</p>	<p>Nazariy mashg‘ulot</p>
<p>Ma’ruza mashg‘ulotingrejasi.</p>	<p>Reja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aholi salomatligini o‘rganish va baholashning asosiy usullari. 2. Aholining soni va demografik tarkibi. 3. Aholining tabiiy harakati: tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari. 4. Tabiiy ko‘payish ko‘rsatkichi va uning aholi salomatligidagi ahamiyati.
<p>O‘kuv mashg‘uloti maksadi:</p> <p>1.Ta’limiy:</p> <p>Tinglovchilarga nazariy bilimlarni olish va ularni mustahkamlash</p> <p>Amaliy ko‘nikmalarni egallash</p> <p>Egallangan bilim va ko‘nikmalarni amaliyotda qo‘llash</p> <p>Deontologik tarbiyaning shakllanishi</p>	

Amaliyotda ahloqiy javobgarlik hissi va aloqalarni tarbiyalash

2.Tarbiyaviy maqsadi:

Mutaxassislikka javobgarlik hissini shakllantirish

Insonparvarlik va rahmdillik hissini shakllantirish

O‘z bilimlarni kengaytirishga qiziqishni tarbiyalash

Amaliyotda extiyotkorlik va e’tiborlilik xissini shakllantirish

Ish boskichlari va vakti	Faoliyat mazmuni	
	Ta’lim beruvchi	Ta’lim oluvchi
<p>1 boskich O’kuv mashg’ulotiga kirish 10 dakika</p>	<p>Tashkiliy kism 1.1 O’kituvchi guruxga kirib tinglovchilarning o’kuv bulimi tomonidan berilgan ruyxat asosida tinglovchilar davomatini, darsga tayyorligini tekshiridi,ichki tartib koidalarga rioya kilishni tasdiklovchi tilxat oladi, yangiliklar eshitiladi va aytiladi. 1.2 O’kuv magulotining mavzusi, maksadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o`tkazish rejasini aytadi. 1.3 Dars davomida tinglovchilarni faollashtirish uchun ko’llaniladigan usullarni aytib o’yin koidalirini tushintiradi.</p>	<p>Javob beradilar Tinglaydilar,Yozib oladilar.</p>
<p>2-boskich. Asosiy qism 65 dakika 1.O’tgan mavzu bo’yicha tinglovchilar bilimni tekshirish va baxolash 20-25 daq 2.Yangi mavzuni to’lik bayon etish</p>	<p>1.Tinglovchilarning bazaviy bilimlarini tekshirish maksadida ularni otilgan mavzular buyicha bilimni baxolash. 2.Yangi mavzu mazmunini o’kituvchi tomonidan “Ma’ruza o’qish” usulida tushuntiriladi. 3.Xar bir mavzu tushuntirilganda “Akliy xujum” usuli orkali</p>	<p>Tinglovchilar bilimlarini eslab,ukituvchi bergan savollarigi aktiv javob beradilar. Yangi mavzu bayonini yozib oladilar.Tushinmagan joylarini savol tarikasida yullab javob oladilar.”</p>

<p>30-40. 3.O‘kitishning noannaviy usullarini ko‘llagan xolda tinglovchilar bilimini mustaxkamlash</p>	<p>mustaxkamlanib boriladi.</p>	<p>Klinik keys (Case study) „Baxs-munozara (Debat)“ tinglovchilar tomonidan o`ynaladi</p>
<p>3-bosqich Yakuniy 5 daqiqa</p>	<p>Dars xulosalanib,aktiv qatnashgan tinglovchilar ragbatlantirilib,baxolar e‘lon qilinadi. Uyga vazifa: reanimatsiya va intensiv terapiya bo‘limi ish tartibi. Bo‘lim hamshiralarning funksional majburiyatlari</p> <p>Foydalanilgan adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y 2.Aminov S.M “Axborot kommunikatsion texnologiyalar” 2020 y 3.Tursunov, Nazarov “Ta’limda axborot texnologiyalari” 2021 y 4.Ayupov Ravshan Hamdamovich “Ta’limda axborot texnologiyalari” TDPU, 2020 y 5. Informatika asoslari Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov 6.Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov 7.“Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov 	<p>Tinglaydilir,uyga vazifalarni belgilab oladilar.</p>

<p>Pedagogik vazifalar.</p> <p>Aholi salomatligini o‘rganish va</p>	<p>O‘kuv faoliyatining natijalari:</p> <p>Tinglovchi: Aholi salomatligini</p>
--	---

<p>baholash usullari. Aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug'ilish, o'lim, tabiiy ko'payish), jismoniy rivojlanishi va aholi orasida turli kasalliklarni tarqaganligi va ularning kechishi, o'rtacha umr ko'rsatkichlarini aniqlash.</p> <p>Tibbiyot statistikasi asoslari. Tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o'rinlar soni haqida ma'lumotlar yig'ish va ularni tahlil qilish. Tibbiy statistik tadqiqotlarni olib borish. oilaviy poliklinikalarda ishlovchi o'rta tibbiy xodimga qatnaganlikni hisobga olish varaqasi, uchastka tibbiy brigada (patronaj) hamshirasi (doyasi) ni bemorlarni uylariga qatnab ishlaganligini hisobga olish. Statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullari. Ayollarda reproduktiv salomatligini aniqlash.</p>	<p>o'rganish va baholash usullarini;</p> <ul style="list-style-type: none"> • tibbiyot statistikasi asoslarini; • tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o'rinlar soni haqida ma'lumotlar yig'ish va ularni tahlil qilishning ahamiyatini; • sanitariya-statistik tadqiqotlarni o'tkazish usullarini; • statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullarini. • bolalar va ayollar salomatligini statistik ko'rsatkichlarini; • bolalar va onalarga tibbiy yordam ko'satuvchi muassasalarini hisobga olish xujjatlarini;
<p>O'qitish metodlari</p>	<p>“ Klinik keys (Case study) ,Baxsmunozara (Debat)” “Akliy xujum”</p>
<p>O'quv faoliyatini tashkil yetish shakli</p>	<p>Jamoaviy, guruxlarda ishlash, yakka tartibli</p>
<p>O'qitish vositalari</p>	<p>Doska-stend, vidiofil'mlar, chizma, nazorat varagi, matnlar.</p>
<p>O'qitish shart sharoiti</p>	<p>Fanga mos jixozlangan o'quv xona.</p>
<p>Qayta a'loqaning usul va vositalari.</p>	<p>Ogzaki so'rov: tezkor surov, yozma so'rov, test, misol va mashklar bajarilgan o'quv topshiriklarini baxolash</p>

1- Mavzu Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullari. Aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug‘ilish, o‘lim, tabiiy ko‘payish) ko‘rsatkichlari.

Reja

1. Aholi salomatligini o‘rganish va baholashning asosiy usullari.
2. Aholining soni va demografik tarkibi.
3. Aholining tabiiy harakati: tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari.
4. Tabiiy ko‘payish ko‘rsatkichi va uning aholi salomatligidagi ahamiyati.

Aholi salomatligi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilovchi eng muhim ko‘rsatkichlardan biridir. Sog‘liqni saqlash tizimining asosiy vazifasi aholi salomatligini saqlash, mustahkamlash va kasalliklarning oldini olishdan iborat. Buning uchun aholi salomatligi holatini muntazam o‘rganish, baholash va tahlil qilish zarur.

Aholi salomatligini o‘rganish natijalari sog‘liqni saqlash muassasalari faoliyatini rejalashtirish, tibbiy yordam hajmini aniqlash hamda profilaktik tadbirlarni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

1. Aholi salomatligi haqida tushuncha

Aholi salomatligi – bu ma’lum bir hudud yoki mamlakat aholisining jismoniy, ruhiy va ijtimoiy farovonlik holatini ifodalovchi ko‘rsatkichlar majmuasidir.

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ta’rifiga ko‘ra, sog‘liq – bu faqat kasallik yoki nuqsonlarning yo‘qligi emas, balki to‘liq jismoniy, ruhiy va ijtimoiy farovonlik holatidir.

Aholi salomatligi quyidagi omillarga bog‘liq:

- Ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar;
- Atrof-muhit omillari;
- Turmush tarzi;
- Tibbiy xizmat sifati;
- Irsiy omillar.

2. Aholi salomatligini o‘rganish va baholashning asosiy usullari

Aholi salomatligini o‘rganishda turli usullardan foydalaniladi.

1. Statistik usul

Bu usul eng keng tarqalgan usullardan biri hisoblanadi.

U orqali:

- Kasallanish darajasi;
- O‘lim ko‘rsatkichlari;
- Nogironlik;
- Tug‘ilish;
- Tabiiy ko‘payish ko‘rsatkichlari o‘rganiladi.

Statistik ma’lumotlar tibbiy hujjatlar, hisobotlar va registrlardan olinadi.

2. Demografik usul

Demografik usul aholi soni, tarkibi va harakatini o‘rganadi.

Asosiy ko‘rsatkichlar:

- Tug‘ilish;
- O‘lim;
- Nikoh;
- Ajralish;
- Migratsiya.

3. Tibbiy ko‘riklar usuli

Profilaktik va maqsadli tibbiy ko‘riklar orqali aholining sog‘lig‘i baholanadi.

Bu usul yordamida:

- Kasalliklar erta aniqlanadi;
- Xavf guruhlari belgilanadi;
- Dispanser nazorati tashkil etiladi.

4. Sotsiologik usul

So‘rovnoma va suhbatlar orqali aholi salomatligiga ta’sir qiluvchi omillar aniqlanadi.

Masalan:

- Ovqatlanish odatlari;
- Jismoniy faollik;
- Zararli odatlar;
- Tibbiy xizmatdan qoniqish darajasi.

5. Epidemiologik usul

Kasalliklarning tarqalishi va rivojlanish sabablarini aniqlash uchun qo'llaniladi.

Bu usul yuqumli va yuqumsiz kasalliklarni o'rganishda muhim hisoblanadi.

3. Aholining soni va uning ahamiyati

Aholi soni – ma'lum hududda yashovchi kishilar umumiy miqdoridir.

Aholi soni quyidagi manbalar asosida aniqlanadi:

- Aholini ro'yxatga olish;
- Fuqarolik holati dalolatnomalari;
- Migratsiya ma'lumotlari;
- Statistik hisobotlar.

Aholi sonini bilish quyidagi maqsadlar uchun zarur:

- Tibbiy muassasalar sonini rejalashtirish;
- Tibbiyot xodimlariga bo'lgan ehtiyojni aniqlash;
- Dori-darmon va tibbiy jihozlar hajmini belgilash;
- Profilaktik tadbirlarni tashkil etish.

4. Aholining demografik tarkibi

Demografik tarkib aholini turli belgilar bo'yicha guruhlariga ajratadi.

Yosh tarkibi

Aholi quyidagi yosh guruhlariga bo'linadi:

- Bolalar (0–14 yosh);
- Mehnatga layoqatli yoshdagilar;
- Keksalar (60 va undan yuqori yosh).

Yosh tarkibini o'rganish sog'liqni saqlash xizmatlarini rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Jinsiy tarkib

Aholining erkaklar va ayollar soniga ko'ra taqsimlanishi jinsiy tarkib deyiladi.

Bu ko'rsatkich:

- Tug'ilish darajasi;
- O'lim darajasi;
- Reproduktiv salomatlik ko'rsatkichlariga ta'sir qiladi.

Ijtimoiy tarkib

Aholining:

- Kasbi;
- Ma'lumoti;
- Daromadi;
- Ijtimoiy mavqeiga ko'ra taqsimlanishi ijtimoiy tarkibni tashkil etadi.

Hududiy tarkib

Aholining:

- Shahar aholisi;
- Qishloq aholisi

bo'yicha taqsimlanishi hududiy tarkib deyiladi.

5. Demografik ko'rsatkichlarning sog'liqni saqlash tizimidagi o'rni

Demografik ma'lumotlar sog'liqni saqlash tizimi uchun muhim ahamiyatga ega.

Ular yordamida:

- Aholining tibbiy yordamga bo'lgan ehtiyoji aniqlanadi;
- Tibbiyot muassasalari faoliyati rejalashtiriladi;
- Profilaktik dasturlar ishlab chiqiladi;
- Kasalliklar prognozi tuziladi;
- Sog'liqni saqlash resurslari taqsimlanadi.

Demografik ko'rsatkichlar aholi salomatligi holatini baholashning muhim mezonini hisoblanadi.

Aholi salomatligini o'rganish va baholash sog'liqni saqlash tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Statistik, demografik, epidemiologik va sotsiologik usullar orqali aholi salomatligi holati aniqlanadi va tahlil qilinadi. Aholining soni hamda demografik tarkibini o'rganish tibbiy xizmatlarni samarali tashkil etish, profilaktik tadbirlarni rejalashtirish va aholi salomatligini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Aholining tabiiy harakati demografiyaning muhim bo'limlaridan biri bo'lib, aholining tug'ilishi va o'limi natijasida son va tarkibining o'zgarishini ifodalaydi. Tabiiy harakat ko'rsatkichlari hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi, tibbiy xizmat sifati va aholi salomatligi holatini baholashda muhim mezon hisoblanadi.

Sog'liqni saqlash tizimida tug'ilish, o'lim va tabiiy ko'payish ko'rsatkichlarini o'rganish orqali aholi salomatligi holati baholanadi hamda kelgusidagi tibbiy-profilaktik tadbirlar rejalashtiriladi.

1. Aholining tabiiy harakati haqida tushuncha

Aholining tabiiy harakati – bu tug'ilish va o'lim jarayonlari natijasida aholi sonining o'zgarishidir.

Tabiiy harakat quyidagi asosiy ko'rsatkichlar bilan tavsiflanadi:

- Tug'ilish ko'rsatkichi;
- O'lim ko'rsatkichi;
- Chaqaloqlar o'limi;
- Onalar o'limi;
- Tabiiy ko'payish ko'rsatkichi.

Ushbu ko'rsatkichlar aholi salomatligi va sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini baholash imkonini beradi.

2. Tug'ilish ko'rsatkichlari va ularni hisoblash

Tug'ilish tushunchasi

Tug'ilish – ma'lum bir davr ichida tirik tug'ilgan bolalar sonidir.

Tug'ilish darajasi mamlakat yoki hududning demografik rivojlanishini ifodalaydi.

Umumiy tug'ilish koeffitsiyenti

1000 aholiga to'g'ri keladigan tirik tug'ilgan bolalar soni bilan aniqlanadi.

Formula:

Tug'ilish koeffitsiyenti = $\frac{\text{Yil davomida tug'ilganlar soni}}{\text{O'rtacha aholi soni}} \times 1000$

Tug'ilish koeffitsiyenti = $\frac{\text{O'rtacha aholi soni}}{\text{Yil davomida tug'ilganlar soni}} \times 1000$

Misol:

Aholi soni – 50 000 nafar.

Yil davomida tugʻilgan bolalar soni – 1 000 nafar.

$$\frac{1000}{50000} \times 1000 = 20\% \frac{1000}{50000} \times 1000 = 20\% \frac{1000 \times 1000}{50000} = 20\% \times 20 = 4\%$$

Demak, tugʻilish koʻrsatkichi 20 promilleni tashkil qiladi.

Tugʻilishga taʼsir qiluvchi omillar

- Oilalarning ijtimoiy ahvoli;
- Ayollarning reproduktiv salomatligi;
- Nikoh yoshi;
- Taʼlim darajasi;
- Milliy va diniy qadriyatlar;
- Sogʻliqni saqlash xizmatlari sifati.

3. Oʻlim koʻrsatkichlari va ularni baholash

Oʻlim tushunchasi

Oʻlim – maʼlum davr mobaynida aholining vafot etgan qismini ifodalovchi demografik koʻrsatkichdir.

Oʻlim darajasi aholi salomatligining muhim mezonlaridan biri hisoblanadi.

Umumiy oʻlim koeffitsiyenti

Formula:

Oʻlim koeffitsiyenti = $\frac{\text{Yil davomida vafot etganlar soni}}{\text{Oʻrtacha aholi soni}} \times 1000$

Misol:

Aholi soni – 50 000 nafar.

Yil davomida vafot etganlar soni – 400 nafar.

$$\frac{400}{50000} \times 1000 = 8\% \frac{400}{50000} \times 1000 = 8\% \frac{400 \times 1000}{50000} = 8\%$$

Demak, oʻlim koʻrsatkichi 8 promilleni tashkil etadi.

O'limga ta'sir qiluvchi omillar

- Yuqumli va surunkali kasalliklar;
- Turmush tarzi;
- Ekologik holat;
- Tibbiy xizmat sifati;
- Aholining yosh tarkibi;
- Ovqatlanish va mehnat sharoitlari.

4. Chaqaloqlar va onalar o'limi

Chaqaloqlar o'limi

Bir yoshga to'lmagan bolalar o'limi ko'rsatkichi sog'liqni saqlash tizimining muhim indikatorlaridan biridir.

Formula:

Chaqaloqlar o'limi = $\frac{1 \text{ yoshgacha vafot etgan bolalar soni}}{\text{Tirik tug'ilganlar soni}} \times 1000$
Chaqaloqlar o'limi = $\frac{1 \text{ yoshgacha vafot etgan bolalar soni}}{\text{Tirik tug'ilganlar soni}} \times 1000$

Onalar o'limi

Homiladorlik, tug'ruq yoki tug'ruqdan keyingi davrda vafot etgan ayollar soni bilan belgilanadi.

Bu ko'rsatkich akusherlik-ginekologik xizmatlar sifati darajasini baholaydi.

5. Tabiiy ko'payish ko'rsatkichi

Tabiiy ko'payish tushunchasi

Tabiiy ko'payish – tug'ilganlar soni bilan o'lganlar soni o'rtasidagi farqdir.

Formula:

Tabiiy ko'payish = $\frac{\text{Tug'ilganlar soni} - \text{O'lganlar soni}}{\text{Tabiiy ko'payish}} =$
 $\frac{\text{Tug'ilganlar soni} - \text{O'lganlar soni}}{\text{Tabiiy ko'payish}}$

Tabiiy ko'payish koeffitsiyenti

Formula:

Tabiiy ko'payish koeffitsiyenti = Tug'ilish koeffitsiyenti - O'lim koeffitsiyenti
Tabiiy ko'payish koeffitsiyenti = Tug'ilish koeffitsiyenti - O'lim koeffitsiyenti

Misol:

Tug'ilish – 20%

O'lim – 8%

$20 - 8 = 12\%$

Demak, tabiiy ko'payish 12 promilleni tashkil etadi.

6. Tabiiy ko'payishning aholi salomatligidagi ahamiyati

Tabiiy ko'payish ko'rsatkichi:

- Aholining o'sish sur'atini belgilaydi;
- Hududning demografik holatini baholaydi;
- Sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini aks ettiradi;
- Onalar va bolalar salomatligi holatini ko'rsatadi;
- Ijtimoiy rivojlanish darajasini baholashga yordam beradi.

Yuqori tabiiy ko'payish:

- Tug'ilishning yuqori;
- O'limning past ekanligini bildiradi.

Manfiy tabiiy ko'payish:

- O'lim soni tug'ilishdan yuqori ekanligini ko'rsatadi.
- Demografik inqiroz xavfini yuzaga keltiradi.

7. Demografik ko'rsatkichlarning sog'liqni saqlash tizimidagi o'rni

Demografik ko'rsatkichlar asosida:

- Tibbiyot muassasalari faoliyati rejalashtiriladi;
- Aholining tibbiy xizmatga ehtiyoji aniqlanadi;
- Profilaktik dasturlar ishlab chiqiladi;
- Onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish choralari belgilanadi;
- Resurslar oqilona taqsimlanadi.

Aholining tabiiy harakati demografik jarayonlarning asosini tashkil etadi. Tugʻilish va oʻlim koʻrsatkichlari aholi salomatligi darajasini baholashning muhim mezonlari hisoblanadi. Tabiiy koʻpayish koʻrsatkichi esa hududning demografik rivojlanishini, sogʻliqni saqlash tizimi samaradorligini va aholi farovonligini aks ettiradi. Ushbu koʻrsatkichlarni muntazam oʻrganish va tahlil qilish sogʻliqni saqlash tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

1-muammoli masala. Tugʻilish koʻrsatkichining pasayishi

Tumanda 2024-yilda 1000 aholiga nisbatan tugʻilish koʻrsatkichi 22‰ boʻlgan boʻlsa, 2025-yilda 18‰ ni tashkil etdi. Sogʻliqni saqlash boʻlimi ushbu holat sabablarini oʻrganishni boshladi.

Savollar:

1. Tugʻilish koʻrsatkichi qanday hisoblanadi?
2. Tugʻilishning kamayishiga qanday omillar taʼsir qilishi mumkin?
3. Ushbu holat hudud demografik rivojlanishiga qanday taʼsir qiladi?
4. Tugʻilish koʻrsatkichini yaxshilash uchun qanday chora-tadbirlar tavsiya etiladi?

2-muammoli masala. Chaqaloqlar oʻlimining ortishi

Viloyat perinatal markazi hisobotiga koʻra, bir yil davomida 3 000 nafar tirik tugʻilgan chaqaloqdan 45 nafari bir yoshga toʻlmasdan vafot etgan.

Savollar:

1. Chaqaloqlar oʻlimi koʻrsatkichi qanday hisoblanadi?
2. Chaqaloqlar oʻlimining asosiy sabablarini sanang.
3. Ushbu koʻrsatkich aholi salomatligini baholashda nima uchun muhim?
4. Chaqaloqlar oʻlimini kamaytirish uchun qanday profilaktik ishlar olib borilishi kerak?

3-muammoli masala. Umumiy o‘lim ko‘rsatkichining oshishi

Tuman aholisi 80 000 nafarni tashkil qiladi. Yil davomida 960 ta o‘lim holati qayd etilgan. O‘tgan yili esa 720 ta o‘lim holati kuzatilgan.

Savollar:

1. Umumiy o‘lim ko‘rsatkichini hisoblang.
2. O‘lim ko‘rsatkichining oshishiga qanday omillar sabab bo‘lishi mumkin?
3. O‘lim sabablarini o‘rganish nima uchun zarur?
4. O‘lim ko‘rsatkichlarini kamaytirish uchun qanday choralar ko‘rilishi kerak?

Test savollari

1. Aholi salomatligini o‘rganishda asosiy manba qaysi?

- A) Geografik xaritalar
- B) Demografik va tibbiy-statistik ma’lumotlar
- C) Iqlim ma’lumotlari
- D) Arxiv hujjatlari

To‘g‘ri javob: B

2. Demografiya nimani o‘rganadi?

- A) Kasalliklarni davolash usullarini
- B) Aholining soni, tarkibi va harakatini
- C) Tibbiy asbob-uskunalarini
- D) Dori vositalarini

To‘g‘ri javob: B

3. Aholining tabiiy harakati tarkibiga nimalar kiradi?

- A) Tug‘ilish, o‘lim va tabiiy ko‘payish
- B) Migratsiya va urbanizatsiya
- C) Ishsizlik va bandlik
- D) Kasallanish va nogironlik

To‘g‘ri javob: A

4. Tug‘ilish ko‘rsatkichi qanday aniqlanadi?

- A) Tug‘ilganlar sonining aholining o‘rtacha yillik soniga nisbati orqali
- B) Vafot etganlar soniga qarab
- C) Kasallanganlar soniga qarab
- D) Migratsiya ko‘rsatkichlari orqali

To‘g‘ri javob: A

5. O‘lim ko‘rsatkichi nimani ifodalaydi?

- A) Tug‘ilgan bolalar sonini
- B) Vafot etganlar sonining aholi soniga nisbatini
- C) Nikohlar sonini
- D) Ko‘chib kelganlar sonini

To‘g‘ri javob: B

6. Tabiiy ko‘payish ko‘rsatkichi qanday aniqlanadi?

- A) Tug‘ilish va migratsiya farqi bilan
- B) Tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari farqi bilan
- C) Nikoh va ajralishlar farqi bilan
- D) Aholi zichligi orqali

To‘g‘ri javob: B

7. Aholining yosh tarkibi deganda nima tushuniladi?

- A) Aholining milliy tarkibi
- B) Aholining yosh guruhlari bo‘yicha taqsimlanishi
- C) Aholining kasbiy tarkibi
- D) Aholining hududiy joylashuvi

To‘g‘ri javob: B

8. Aholi salomatligini baholashda qaysi ko‘rsatkich muhim hisoblanadi?

- A) O‘rtacha umr davomiyligi
- B) Yillik yog‘ingarchilik miqdori

- C) Yer maydoni
- D) Sanoat korxonalarini soni

To'g'ri javob: A

9. Aholining mexanik harakati nimani anglatadi?

- A) Tug'ilish va o'limni
- B) Migratsiya jarayonlarini
- C) Kasallanish darajasini
- D) Nikohlar sonini

To'g'ri javob: B

10. Aholi salomatligini o'rganishning statistik usuli nimaga xizmat qiladi?

- A) Ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va baholashga
- B) Davolash usullarini tanlashga
- C) Dori ishlab chiqarishga
- D) Operatsiyalar o'tkazishga

To'g'ri javob: A

Nazorat savollari

1. Aholi salomatligi deganda nima tushuniladi va uni baholashning asosiy maqsadi nimadan iborat?
2. Aholi salomatligini o'rganishning qanday usullari mavjud?
3. Aholining soni va zichligi qanday ko'rsatkichlar yordamida aniqlanadi?
4. Aholining yosh va jins tarkibini o'rganish nima uchun muhim hisoblanadi?
5. Tug'ilish ko'rsatkichi qanday hisoblanadi va uning ahamiyati nimada?
6. O'lim ko'rsatkichi qanday aniqlanadi va unga ta'sir etuvchi omillar nimalardan iborat?
7. Tabiiy ko'payish ko'rsatkichi nima va u qanday formula yordamida hisoblanadi?
8. Aholining tabiiy harakati deganda nimalar tushuniladi?
9. Tug'ilish, o'lim va tabiiy ko'payish ko'rsatkichlari aholi salomatligini baholashda qanday o'rin tutadi?
10. Aholi salomatligini yaxshilash uchun demografik ko'rsatkichlardan qanday foydalaniladi?

Tavsiya etilgan adabiyotlar.

1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y

- 2.Aminov S.M “Axborot kommunikatsion texnologiyalar” 2020 y
 3.Tursunov, Nazarov “Ta’limda axborot texnologiyalari” 2021 y
 4.Ayupov Ravshan Hamdamovich “Ta’limda axborot texnologiyalari” TDPU, 2020 y
 5. Informatika asoslari
 Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov
 6.Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov
 7.“Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov

2.1-modul O‘quv moduliga ajratilgan kredit jami 8 . 2 soat nazariy 2-mavzu	Aholining umumiy o‘lim ko‘rsatkichlarini o‘rganish.
---	--

Ma’ruza mashg‘ulotini o‘qitish texnologik modeli.

Vaqt: 80 daqiqa	Tinglovchilar soni:15-20 ta
O‘quv mashg‘ulotining shakli va turi	Nazariy mashgulot
Ma’ruza mashgulotingrejasi.	Reja: 1. Aholi o‘lim ko‘rsatkichi tushunchasi va uning ahamiyati. 2. Umumiy o‘lim ko‘rsatkichlarini hisoblash usullari. 3. O‘lim darajasiga ta’sir etuvchi omillar. 4. O‘lim ko‘rsatkichlarini tahlil qilish va baholash.

O'kuv mashguloti maksadi:**1.Ta'limiy:**

Tinglovchilarga nazariy bilimlarni olish va ularni mustahkamlash

Amaliy ko'nikmalarni egallash

Egallangan bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash

Deontologik tarbiyaning shakllanishi

Amaliyotda ahloqiy javobgarlik hissi va aloqalarni tarbiyalash

2.Tarbiyaviy maqsadi:

Mutaxassislikka javobgarlik hissini shakllantirish

Insonparvarlik va rahmdillik hissini shakllantirish

O'z bilimlarni kengaytirishga qiziqishni tarbiyalash

Amaliyotda extiyotkorlik va e'tiborlilik xissini shakllantirish

Ish boskichlari va vakti	Faoliyat mazmuni	
	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
1 boskich O'kuv mashgulotiga kirish 10 dakika	Tashkiliy kism 1.1 O'kituvchi guruxga kirib tinglovchilarning o'kuv bulimi tomonidan berilgan ruyxat asosida tinglovchilar davomatini, darsga tayyorligini tekshiridi,ichki tartib koidalarga rioya kilishni tasdiklovchi tilxat oladi, yangiliklar eshitiladi va aytiladi. 1.2 O'kuv magulotining mavzusi, maksadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o'tkazish rejasini aytadi. 1.3 Dars davomida tinglovchilarni faollashtirish uchun ko'llaniladigan usullarni aytib o'yin koidalirini tushintiradi.	Javob beradilar Tinglaydilar,Yozib oladilar.

<p>2-bosqich. Asosiy qism 65 dakika 1.O'tgan mavzu bo'yicha tinglovchilar bilimni tekshirish va baxolash 20-25 daq 2.Yangi mavzuni to'lik bayon etish 30-40. 3.O'kitishning noannaviy usullarini ko'llagan xolda tinglovchilar bilimni mustaxkamlash</p>	<p>1.Tinglovchilarning bazaviy bilimlarini tekshirish maksadida ularni otilgan mavzular buyicha bilimni baxolash.</p> <p>2.Yangi mavzu mazmunini o'kituvchi tomonidan "Ma'ruza o'qish" usulida tushuntiriladi.</p> <p>3.Xar bir mavzu tushuntirilganda "Akliy xujum" usuli orkali mustaxkamlanib boriladi.</p>	<p>Tinglovchilar bilimlarini eslab,ukituvchi bergan savollarigi aktiv javob beradilar. Yangi mavzu bayonini yozib oladilar.Tushinmagan joylarini savol tarikasida yullab javob oladilar.</p> <p>Aqliy hujum (Brainstorming "Savol-javob zanjiri" "Blits-so'rov"tinglovchilar tomonidan o`ynaladi</p>
<p>3-bosqich Yakuniy 5 daqiqa</p>	<p>Dars xulosalanib,aktiv qatnashgan tinglovchilar ragbatlantirilib,baxolar e'lon qilinadi. Uyga vazifa: reanimatsiya va intensiv terapiya bo'limi ish tartibi. Bo'lim hamshiralarning funksional majburiyatlari</p> <p>Foydalanilgan adabiyotlar</p> <p>1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y</p> <p>2.Aminov S.M "Axborot kommunikatsion texnologiyalar" 2020 y</p> <p>3.Tursunov, Nazarov "Ta'limda axborot texnologiyalari" 2021 y</p> <p>4.Ayupov Ravshan Hamdamovich "Ta'limda axborot texnologiyalari" TDPU, 2020 y</p> <p>5. Informatika asoslari Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov</p> <p>6.Statistika. Toshkent – 2019</p>	<p>Tinglaydilar,uyga vazifalarni belgilab oladilar.</p>

	N.M.Soatov 7.“Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov	
--	--	--

<p>Pedagogik vazifalar.</p> <p>Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullari. Aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug‘ilish, o‘lim, tabiiy ko‘payish), jismoniy rivojlanishi va aholi orasida turli kasalliklarni tarqaganligi va ularning kechishi, o‘rtacha umr ko‘rsatkichlarini aniqlash.</p> <p>Tibbiyot statistikasi asoslari. Tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o‘rinlar soni haqida ma‘lumotlar yig‘ish va ularni tahlil qilish. Tibbiy statistik tadqiqotlarni olib borish. oilaviy poliklinikalarda ishlovchi o‘rta tibbiy xodimga qatnaganlikni hisobga olish varaqasi, uchastka tibbiy brigada (patronaj) hamshirasi (doyasi) ni bemorlarni uylariga qatnab ishlaganligini hisobga olish. Statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullari. Ayollarda reproduktiv salomatligini aniqlash.</p>	<p>O‘kuv faoliyatining natijalari:</p> <p>Tinglovchi: Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullarini;</p> <ul style="list-style-type: none"> • tibbiyot statistikasi asoslarini; • tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o‘rinlar soni haqida ma‘lumotlar yig‘ish va ularni tahlil qilishning ahamiyatini; • sanitariya-statistik tadqiqotlarni o‘tkazish usullarini; • statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullarini. • bolalar va ayollar salomatligini statistik ko‘rsatkichlarini; • bolalar va onalarga tibbiy yordam ko‘satuvchi muassasalarini hisobga olish xujjatlarini;
<p>O‘kitish metodlari</p>	<p>Aqliy hujum (Brainstorming “Savol-javob zanjiri” “Blits-so‘rov”</p>
<p>O‘kuv faoliyatini tashkil yetish shakli</p>	<p>Jamoaviy, guruxlarda ishlash, yakka tartibli</p>

O'kitish vositalari	Doska-stend, vidiofil'mlar, chizma, nazorat varagi, matnlar.
O'kitish shart sharoiti	Fanga mos jixozlangan o`kuv xona.
Qayta a'loqaning usul va vositalari.	Ogzaki so'rov: tezkor surov, yozma so'rov, test, misol va mashklar bajarilgan o'kuv topshiriklarini baxolash

2-Mavzu Aholining umumiy o'lim ko'rsatkichlarini o'rganish.

Reja:

1. Aholi o'lim ko'rsatkichi tushunchasi va uning ahamiyati.
2. Umumiy o'lim ko'rsatkichlarini hisoblash usullari.
3. O'lim darajasiga ta'sir etuvchi omillar.
4. O'lim ko'rsatkichlarini tahlil qilish va baholash.

Aholi salomatligini baholashda demografik ko'rsatkichlar muhim o'rin tutadi. Shunday ko'rsatkichlardan biri o'lim ko'rsatkichidir. O'lim ko'rsatkichlari aholining sog'lig'i, turmush darajasi, tibbiy xizmat sifati va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holatini aks ettiradi. Ushbu ko'rsatkichlarni o'rganish sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini baholash va aholi salomatligini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

1. Aholi o'lim ko'rsatkichi tushunchasi va uning ahamiyati

O'lim ko'rsatkichi — ma'lum hudud yoki aholi guruhida muayyan vaqt davomida sodir bo'lgan o'lim holatlarining sonini ifodalovchi demografik ko'rsatkichdir.

O'lim aholi tabiiy harakatining asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Tug'ilish va o'lim ko'rsatkichlari aholi sonining o'zgarishiga bevosita ta'sir qiladi.

O'lim ko'rsatkichining ahamiyati:

- Aholi salomatligi darajasini baholash imkonini beradi.
- Tibbiy xizmat sifatini aniqlashga yordam beradi.
- Kasalliklar va ularning oqibatlarini o'rganishga xizmat qiladi.
- Hududlar bo'yicha salomatlik holatini taqqoslash imkonini yaratadi.
- Sog'liqni saqlash tizimini rejalashtirish uchun muhim ma'lumot manbai hisoblanadi.

O‘lim darajasining pasayishi aholining turmush sifati yaxshilanayotganini va tibbiyot rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

2. Umumiy o‘lim ko‘rsatkichlarini hisoblash usullari

Umumiy o‘lim ko‘rsatkichi yil davomida vafot etganlar sonining o‘rtacha yillik aholi soniga nisbati orqali aniqlanadi.

Formula:

Umumiy o‘lim ko‘rsatkichi =

Bir yilda vafot etganlar soni $\frac{\text{O‘rtacha yillik aholi soni} \times 1000}{\text{Bir yilda vafot etganlar soni}}$
 $1000 \frac{\text{O‘rtacha yillik aholi soni}}{\text{Bir yilda vafot etganlar soni}} \times 1000$

Natija promille (‰) da ifodalanadi.

Misol:

Bir hududda:

- Aholi soni – 100 000 kishi.
- Bir yil davomida vafot etganlar soni – 900 kishi.

Hisoblash:

$$900 \frac{100000 \times 1000}{100000} = 9\% \frac{900}{100000} \times 1000 = 9\% \frac{900}{100000} \times 1000 = 9\%$$

Demak, umumiy o‘lim ko‘rsatkichi 9 promilleni tashkil etadi.

O‘lim ko‘rsatkichlarining turlari:

- Umumiy o‘lim ko‘rsatkichi.
- Yosh bo‘yicha o‘lim ko‘rsatkichi.
- Jins bo‘yicha o‘lim ko‘rsatkichi.
- Sabablarga ko‘ra o‘lim ko‘rsatkichlari.
- Chaqaloqlar o‘limi ko‘rsatkichi.
- Onalar o‘limi ko‘rsatkichi.

Bu ko‘rsatkichlar aholining turli qatlamlaridagi salomatlik holatini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

3. O‘lim darajasiga ta’sir etuvchi omillar

O‘lim darajasi ko‘plab omillar ta’sirida shakllanadi.

Biologik omillar:

- Yosh.
- Jins.
- Irsiyat.
- Organizmning individual xususiyatlari.

Tibbiy omillar:

- Tibbiy yordam sifati.
- Profilaktik tadbirlarning samaradorligi.
- Diagnostika va davolash imkoniyatlari.
- Vaksinatsiya darajasi.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar:

- Aholi daromadi.
- Bandlik darajasi.
- Ta’lim saviyasi.
- Uy-joy sharoiti.

Ekologik omillar:

- Atrof-muhitning ifloslanishi.
- Ichimlik suvi sifati.
- Sanitariya-gigiyena holati.

Turmush tarzi omillari:

- To‘g‘ri ovqatlanish.
- Jismoniy faollik.
- Chekish.
- Alkogol va giyohvand moddalarni iste’mol qilish.

Mazkur omillar o‘lim ko‘rsatkichlarining ortishi yoki kamayishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

4. O‘lim ko‘rsatkichlarini tahlil qilish va baholash

O‘lim ko‘rsatkichlarini tahlil qilish aholi salomatligini o‘rganishning muhim bosqichidir.

Tahlilning asosiy yoʻnalishlari:

1. Oʻlimning umumiy darajasini aniqlash.
2. Hududlar boʻyicha taqqoslash.
3. Yosh va jins boʻyicha oʻrganish.
4. Oʻlim sabablarini aniqlash.
5. Dinamik oʻzgarishlarni baholash.

Oʻlimning asosiy sabablari:

- Yurak-qon tomir kasalliklari.
- Onkologik kasalliklar.
- Nafas olish tizimi kasalliklari.
- Yuqumli kasalliklar.
- Baxtsiz hodisalar va jarohatlar.

Baholash mezonlari:

- Oʻlim koʻrsatkichining pasayishi ijobiy holat hisoblanadi.
- Oʻlim darajasining ortishi aholi salomatligidagi muammolarni koʻrsatadi.
- Tahlil natijalari sogʻliqni saqlash siyosatini ishlab chiqishda qoʻllaniladi.

Oʻlim koʻrsatkichlarini muntazam monitoring qilish aholi salomatligini yaxshilashga qaratilgan samarali choralarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Oʻlim koʻrsatkichlari aholi salomatligini baholashda muhim demografik mezon hisoblanadi. Ularni hisoblash, tahlil qilish va baholash orqali sogʻliqni saqlash tizimining samaradorligi aniqlanadi. Oʻlim darajasiga biologik, ijtimoiy, iqtisodiy, ekologik va tibbiy omillar taʼsir koʻrsatadi. Oʻlim koʻrsatkichlarini muntazam oʻrganish aholi salomatligini yaxshilash, kasalliklarning oldini olish va tibbiy xizmat sifatini oshirishga xizmat qiladi.

INTERFAOL OʻYINLAR

1. Aqliy hujum (Brainstorming) metodi

Maqsadi: Talabalarning erkin fikrlashini rivojlantirish, muammoni turli yoʻllar bilan hal etish gʻoyalarini yigʻish.

Oʻtkazish tartibi:

1. Oʻqituvchi mavzu yoki muammoni eʼlon qiladi.
2. Talabalar navbat bilan oʻz fikrlarini bildiradilar.
3. Hech qanday fikr tanqid qilinmaydi.
4. Barcha gʻoyalar doskaga yozib boriladi.
5. Yakunda fikrlar tahlil qilinib, eng maqbullari tanlanadi.

Misol: “Aholi salomatligini yaxshilash uchun qanday chora-tadbirlar zarur?”

2. “Savol-javob zanjiri” interfaol o‘yini

Maqsadi: Talabalarning bilimini mustahkamlash va tezkor fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish.

O‘tkazish tartibi:

1. Birinchi talaba mavzu bo‘yicha savol beradi.
2. Ikkinchi talaba javob beradi va yangi savol beradi.
3. Keyingi talaba javob berib, yana savol beradi.
4. Jarayon zanjir shaklida davom etadi.
5. Noto‘g‘ri javob bergan talaba zanjirdan chiqadi yoki qo‘shimcha savol oladi.

Misol:

- Savol: Tug‘ilish ko‘rsatkichi nima?
 - Javob: Ma‘lum davrda tug‘ilganlar sonini ifodalaydi.
 - Keyingi savol: O‘lim ko‘rsatkichi qanday hisoblanadi?
-

3. “Blits-so‘rov” interfaol o‘yini

Maqsadi: Talabalarning mavzu bo‘yicha bilimini qisqa vaqt ichida baholash.

O‘tkazish tartibi:

1. O‘qituvchi qisqa va aniq savollar beradi.
2. Talabalar tezkor javob qaytaradilar.
3. Har bir to‘g‘ri javob uchun ball beriladi.
4. Eng ko‘p ball to‘plagan talaba yoki guruh g‘olib bo‘ladi.

Misol savollar:

1. Demografiya nimani o‘rganadi?
2. Tabiiy ko‘payish nima?
3. Tug‘ilish koeffitsienti qanday hisoblanadi?
4. O‘lim ko‘rsatkichi nimani ifodalaydi?
5. Aholi salomatligining asosiy ko‘rsatkichlarini ayting.

Afzalliklari:

- Darsda faollikni oshiradi.

- Tezkor fikrlashni rivojlantiradi.
- Bilimlarni mustahkamlaydi.
- Talabalarni darsga jalb qiladi.

Muammoli masalalar

1-muammoli masala

Bir tumanda yil boshida aholi soni 120 000 kishi bo'lgan. Yil davomida 960 ta o'lim holati qayd etilgan.

Savollar:

1. Umumiy o'lim ko'rsatkichini hisoblang.
 2. Olingan natijani promilleda (%) ifodalang.
 3. Ushbu ko'rsatkich aholi salomatligi holati haqida qanday ma'lumot beradi?
-

2-muammoli masala

A tumanda aholi soni 80 000 kishi bo'lib, bir yilda 640 ta o'lim qayd etilgan. B tumanda esa aholi soni 100 000 kishi, o'limlar soni 700 tani tashkil etgan.

Savollar:

1. Har ikkala tumanning umumiy o'lim ko'rsatkichini hisoblang.
 2. Qaysi tumanda o'lim darajasi yuqoriroq?
 3. O'lim ko'rsatkichlaridagi farqning ehtimoliy sabablarini izohlang.
-

3-muammoli masala

Viloyatda 2024-yilda o'rtacha aholi soni 500 000 kishi bo'lib, 4 500 ta o'lim qayd etilgan. 2025-yilda aholi soni 520 000 kishiga yetgan va 4 940 ta o'lim holati kuzatilgan.

Savollar:

1. Har ikki yil uchun umumiy o'lim ko'rsatkichlarini hisoblang.
 2. O'lim ko'rsatkichi oshganmi yoki kamayganmi?
 3. Natijalarni tahlil qiling.
-

4-muammoli masala

Shaharda umumiy o'lim ko'rsatkichi 12% ni tashkil etdi. O'rtacha aholi soni 150 000 kishi.

Savollar:

1. Bir yil davomida nechta o'lim holati qayd etilganligini aniqlang.
 2. Agar keyingi yili o'limlar soni 10% ga kamaygan bo'lsa, yangi o'lim ko'rsatkichi qanday bo'ladi?
 3. O'lim darajasining kamayishiga ta'sir qiluvchi omillarni sanab bering.
-

5-muammoli masala

Tuman tibbiyot birlashmasi ma'lumotiga ko'ra, aholi soni 200 000 kishi. Bir yil davomida:

- Yurak-qon tomir kasalliklaridan – 900 kishi;
- Onkologik kasalliklardan – 300 kishi;
- Baxtsiz hodisalardan – 200 kishi;
- Boshqa sabablardan – 400 kishi vafot etgan.

Savollar:

1. Jami o'limlar sonini aniqlang.
2. Umumiy o'lim ko'rsatkichini hisoblang.
3. O'lim sabablarining tarkibini foizlarda hisoblang.
4. O'limni kamaytirish bo'yicha qanday profilaktik choralarni tavsiya qilasiz?

Formula:

Umumiy o'lim ko'rsatkichi (%) = $\frac{\text{Bir yildagi o'limlar soni}}{\text{O'rtacha aholi soni}} \times 1000$

$\text{Umumiy o'lim ko'rsatkichi (\%)} = \frac{\text{Bir yildagi o'limlar soni}}{\text{O'rtacha aholi soni}} \times 1000$

Test savollari.

1. Umumiy o'lim ko'rsatkichi nimani ifodalaydi?

- A) Tug'ilganlar sonini
- B) Ma'lum davrda vafot etganlar sonining aholi soniga nisbatini
- C) Kasallanganlar sonini
- D) Migratsiya ko'rsatkichini

To'g'ri javob: B

2. Umumiy o'lim ko'rsatkichi odatda qaysi birlikda ifodalanadi?

- A) Foiz (%)
- B) Kilogramm (kg)
- C) Promille (‰)
- D) Metr (m)

To'g'ri javob: C

3. Umumiy o'lim ko'rsatkichini hisoblash formulasi qaysi javobda to'g'ri berilgan?

- A) Tug'ilganlar soni / Aholi soni \times 1000
- B) Vafot etganlar soni / O'rtacha aholi soni \times 1000
- C) Kasallanganlar soni / Aholi soni \times 100
- D) Tug'ilganlar soni / Vafot etganlar soni \times 1000

To'g'ri javob: B

4. Aholining umumiy o'lim darajasiga eng ko'p ta'sir qiluvchi omillardan biri qaysi?

- A) Iqlim sharoiti
- B) Sog'liqni saqlash xizmatlari sifati
- C) Aholining kiyinish madaniyati
- D) Uylarning ranggi

To'g'ri javob: B

5. Agar aholi soni 100 000 kishi va bir yilda 800 ta o'lim qayd etilgan bo'lsa, umumiy o'lim ko'rsatkichi necha promilleni tashkil qiladi?

- A) 6‰
- B) 7‰
- C) 8‰
- D) 9‰

To'g'ri javob: C

6. Umumiy o'lim ko'rsatkichining oshishi nimani ko'rsatishi mumkin?

- A) Aholi salomatligining yomonlashganini
- B) Tug'ilish sonining ortganini
- C) Migratsiyaning kamayganini
- D) Ta'lim darajasining oshganini

To'g'ri javob: A

7. Quyidagilardan qaysi biri o'lim ko'rsatkichini kamaytirishga yordam beradi?

- A) Profilaktik tibbiy ko'riklar
- B) Sanitariya qoidalariga amal qilmaslik
- C) Ekologik muammolarni kuchaytirish
- D) Sog'lom turmush tarziga rioya qilmaslik

To'g'ri javob: A

8. O'lim ko'rsatkichlarini o'rganishning asosiy maqsadi nima?

- A) Aholi salomatligini baholash
- B) Korxonalar sonini aniqlash
- C) Yer maydonlarini hisoblash
- D) Maktablar sonini aniqlash

To'g'ri javob: A

9. O'lim ko'rsatkichlarini tahlil qilishda qaysi ma'lumot muhim hisoblanadi?

- A) Aholi soni va o'limlar soni
- B) Transport vositalari soni
- C) Uy-joylar soni
- D) Savdo markazlari soni

To'g'ri javob: A

10. O'lim ko'rsatkichlari qaysi fan sohasida keng qo'llaniladi?

- A) Demografiya va tibbiyot statistikasi
- B) Astronomiya
- C) Geologiya
- D) Arxitektura

To'g'ri javob: A

Nazorat savollari

1. Aholining umumiy o'lim ko'rsatkichi nima va u qanday ta'riflanadi?
2. Umumiy o'lim ko'rsatkichi qanday formula yordamida hisoblanadi?
3. O'lim ko'rsatkichlarini o'rganishning asosiy maqsadi nimadan iborat?
4. O'lim darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar qaysilar?
5. O'lim ko'rsatkichlari aholi salomatligini baholashda qanday ahamiyatga ega?
6. O'lim sabablarini statistik jihatdan o'rganish nima uchun muhim?
7. Chaqaloqlar o'limi va umum

Tavsiya etilgan adabiyotlar.

- 1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y
- 2.Aminov S.M "Axborot kommunikatsion texnologiyalar" 2020 y
- 3.Tursunov, Nazarov "Ta'limda axborot texnologiyalari" 2021 y
- 4.Ayupov Ravshan Hamdamovich "Ta'limda axborot texnologiyalari" TDPU, 2020 y
5. Informatika asoslari
Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov
- 6.Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov
- 7."Tibbiyot statistikasi" Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov

2.1-modul O'quv moduliga ajratilgan kredit jami 8 . 2 soat nazariy 3-mavzu	Sifat ko'rsatkichlarini o'rganish.
---	---

Ma'ruza mashg'ulotini o'qitish texnologik modeli.

Vaqt: 80 daqiqa	Tinglovchilar soni:15-20 ta
O‘quv mashg‘ulotining shakli va turi	Nazariy mashg‘ulot
Ma’ruza mashg‘ulotingrejasi.	<p style="text-align: center;">Reja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sifat ko‘rsatkichlari tushunchasi va ularning ahamiyati. 2. Sifat ko‘rsatkichlarining asosiy turlari va baholash mezonlari. 3. Sifat ko‘rsatkichlarini o‘rganish va tahlil qilish usullari. 4. Sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash bo‘yicha chora-tadbir
<p>O‘kuv mashg‘uloti maksadi:</p> <p>1.Ta’limiy:</p> <p>Tinglovchilarga nazariy bilimlarni olish va ularni mustahkamlash</p> <p>Amaliy ko‘nikmalarni egallash</p> <p>Egallangan bilim va ko‘nikmalarni amaliyotda qo‘llash</p> <p>Deontologik tarbiyaning shakllanishi</p> <p>Amaliyotda ahloqiy javobgarlik hissi va aloqalarni tarbiyalash</p> <p>2.Tarbiyaviy maqsadi:</p> <p>Mutaxassislikka javobgarlik hissini shakllantirish</p> <p>Insonparvarlik va rahmdillik hissini shakllantirish</p> <p>O‘z bilimlarni kengaytirishga qiziqishni tarbiyalash</p> <p>Amaliyotda extiyotkorlik va e’tiborlilik xissini shakllantirish</p>	

	Faoliyat mazmuni	
Ish boskichlari	Ta’lim beruvchi	Ta’lim oluvchi

va vakti		
<p>1 boskich O'kuv mashgulotiga kirish 10 dakika</p>	<p>Tashkiliy kism 1.1 O'kituvchi guruxga kirib tinglovchilarning o'kuv bulimi tomonidan berilgan ruyxat asosida tinglovchilar davomatini, darsga tayyorligini tekshiridi, ichki tartib koidalriga rioya qilishni tasdiklovchi tilxat oladi, yangiliklar eshitiladi va aytiladi. 1.2 O'kuv mashgulotining mavzusi, maksadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o'tkazish rejasini aytadi. 1.3 Dars davomida tinglovchilarni faollashtirish uchun ko'llaniladigan usullarni aytib o'yin koidalirini tushintiradi.</p>	<p>Javob beradilar Tinglaydilar, Yozib oladilar.</p>
<p>2-boskich. Asosiy qism 65 dakika 1.O'tgan mavzu bo'yicha tinglovchilar bilimni tekshirish va baxolash 20-25 daq 2.Yangi mavzuni to'lik bayon etish 30-40. 3.O'kitishning noannaviy usullarini ko'llagan xolda tinglovchilar bilimni mustaxkamlash</p>	<p>1.Tinglovchilarning bazaviy bilimlarini tekshirish maksadida ularni otilgan mavzular buyicha bilimni baxolash. 2.Yangi mavzu mazmunini o'kituvchi tomonidan "Ma'ruza o'qish" usulida tushuntiriladi. 3.Xar bir mavzu tushuntirilganda "Akliy xujum" usuli orkali mustaxkamlanib boriladi.</p>	<p>Tinglovchilar bilimlarini eslab, o'kituvchi bergan savollariga aktiv javob beradilar. Yangi mavzu bayonini yozib oladilar. Tushinmagan joylarini savol tarikasida yullab javob oladilar.</p> <p>Aqliy hujum (Brainstorming "Savol-javob zanjiri" "Blits-so'rov" tinglovchilar tomonidan o'tkaziladi</p>
<p>3-bosqich Yakuniy 5 daqiqa</p>	<p>Dars xulosalanib, aktiv qatnashgan tinglovchilar ragbatlantirilib, baxolar e'lon qilinadi. Uyga vazifa: reanimatsiya va intensiv terapiya bo'limi ish tartibi. Bo'lim hamshiralarning funksional majburiyatlari</p>	<p>Tinglaydilar, uyga vazifalarni belgilab oladilar.</p>

	<p style="text-align: center;">Foydalanilgan adabiyotlar</p> <p>1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y</p> <p>2.Aminov S.M “Axborot kommunikatsion texnologiyalar” 2020 y</p> <p>3.Tursunov, Nazarov “Ta’limda axborot texnologiyalari” 2021 y</p> <p>4.Ayupov Ravshan Hamdamovich “Ta’limda axborot texnologiyalari” TDPU, 2020 y</p> <p>5. Informatika asoslari Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov</p> <p>6.Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov</p> <p>7.“Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov</p>	
--	--	--

<p>Pedagogik vazifalar.</p> <p>Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullari.Aholining soni, tarkibi, tabiiy harakati (tug‘ilish, o‘lim, tabiiy ko‘payish), jismoniy rivojlanishi va aholi orasida turli kasalliklarni tarqaganligi va ularning kechishi, o‘rtacha umr ko‘rsatkichlarini aniqlash.</p> <p>Tibbiyot statistikasi asoslari.Tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o‘rinlar soni haqida ma’lumotlar yig‘ish va ularni tahlil qilish.Tibbiy statistik tadqiqotlarni olib borish. oilaviy poliklinikalarda ishlovchi o‘rta</p>	<p>O‘kuv faoliyatining natijalari:</p> <p>Tinglovchi: Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullarini;</p> <ul style="list-style-type: none"> • tibbiyot statistikasi asoslarini; • tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o‘rinlar soni haqida ma’lumotlar yig‘ish va ularni tahlil qilishning ahamiyatini; • sanitariya-statistik tadqiqotlarni o‘tkazish usullarini; • statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullarini. • bolalar va ayollar salomatligini statistik ko‘rsatkichlarini;
---	--

tibbiy xodimga qatnaganlikni hisobga olish varaqasi, uchastka tibbiy brigada (patronaj) hamshirasi (doyasi) ni bemorlarni uylariga qatnab ishlaganligini hisobga olish. Statistika kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullari. Ayollarda reproduktiv salomatligini aniqlash.	<ul style="list-style-type: none"> bolalar va onalarga tibbiy yordam ko'satuvchi muassasalarini hisobga olish xujjatlarini;
O'qitish metodlari	Aqliy hujum (Brainstorming "Savol-javob zanjiri" "Blits-so'rov"
O'quv faoliyatini tashkil yetish shakli	Jamoaviy, guruxlarda ishlash, yakka tartibli
O'qitish vositalari	Doska-stend, vidiofil'mlar, chizma, nazorat varagi, matnlar.
O'qitish shart sharoiti	Fanga mos jixozlangan o'quv xona.
Qayta a'loqaning usul va vositalari.	Og'zaki so'rov: tezkor surov, yozma so'rov, test, misol va mashklar bajarilgan o'quv topshiriklarini baxolash

3-Mavzu Sifat ko'rsatkichlarini o'rganish.

Reja:

1. Sifat ko'rsatkichlari tushunchasi va ularning ahamiyati.
2. Sifat ko'rsatkichlarining asosiy turlari va baholash mezonlari.
3. Sifat ko'rsatkichlarini o'rganish va tahlil qilish usullari.
4. Sifat ko'rsatkichlarini yaxshilash bo'yicha chora-tadbir

Sifat ko'rsatkichlari tushunchasi va ularning ahamiyati

Kirish

Jamiyatning turli sohalarida, jumladan sog'liqni saqlash, ta'lim, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tizimlarida sifat muhim o'rin tutadi. Sifat ko'rsatkichlari ma'lum bir faoliyat yoki xizmatning belgilangan talab va standartlarga qanchalik mos kelishini ifodalaydi. Ushbu ko'rsatkichlar orqali xizmatlar va mahsulotlarning

samaradorligi, ishonchliligi hamda iste'molchilar ehtiyojini qondirish darajasi aniqlanadi.

1. Sifat ko'rsatkichlari tushunchasi va ularning ahamiyati

Sifat ko'rsatkichlari – bu mahsulot, xizmat yoki faoliyatning sifat darajasini ifodalovchi miqdoriy va sifat jihatdan baholash mezonlaridir.

Sifat ko'rsatkichlarining asosiy vazifalari:

- Faoliyat samaradorligini baholash;
- Kamchiliklarni aniqlash;
- Rejalashtirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish;
- Xizmatlar sifatini nazorat qilish;
- Raqobatbardoshlikni oshirish.

Ahamiyati

- Xizmatlarning sifat darajasini aniqlaydi;
- Aholi va iste'molchilar ehtiyojini qondirishga yordam beradi;
- Resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi;
- Muassasa faoliyatini takomillashtirish imkonini yaratadi;
- Xalqaro standartlarga moslashishni ta'minlaydi.

Masalan, tibbiyot muassasasida bemorlarning davolanish natijalari, qoniqish darajasi va xizmat ko'rsatish tezligi sifat ko'rsatkichlari hisoblanadi.

2. Sifat ko'rsatkichlarining asosiy turlari va baholash mezonlari

Sifat ko'rsatkichlari bir necha guruhlarga bo'linadi.

Tuzilmaviy (strukturaviy) ko'rsatkichlar

Muassasaning moddiy-texnik bazasi va kadrlar bilan ta'minlanganligini ifodalaydi.

Misollar:

- Shifokorlar soni;
- Hamshiralar soni;
- Tibbiy jihozlar bilan ta'minlanganlik;
- O'quv xonalari soni.

Jarayon ko'rsatkichlari

Faoliyatni amalga oshirish jarayonining sifatini baholaydi.

Misollar:

- Bemorlarni qabul qilish tezligi;
- Diagnostika o'tkazish muddati;
- Dars mashg'ulotlarining o'z vaqtida o'tilishi.

Natija ko'rsatkichlari

Faoliyat yakunida erishilgan natijalarni ifodalaydi.

Misollar:

- Davolanish samaradorligi;
- Bitiruvchilar o'zlashtirish darajasi;
- Mijozlar qoniqish ko'rsatkichi.

Baholash mezonlari

Sifat ko'rsatkichlari quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

- Samaradorlik;
 - Ishonchlilik;
 - Xavfsizlik;
 - Tezkorlik;
 - Qulaylik;
 - Standartlarga moslik;
 - Iqtisodiylik.
-

3. Sifat ko'rsatkichlarini o'rganish va tahlil qilish usullari

Sifat ko'rsatkichlarini o'rganish uchun turli statistik va analitik usullardan foydalaniladi.

Statistik usullar

Ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash orqali sifat darajasi aniqlanadi.

Qo'llaniladigan usullar:

- O'rtacha miqdorlarni hisoblash;
- Foizlarni aniqlash;
- Dinamik qatorlar tahlili;
- Taqqoslash usuli.

So‘rovnoma usuli

Iste‘molchilar yoki xizmat oluvchilar fikrini o‘rganish maqsadida qo‘llaniladi.

Afzalliklari:

- Qoniqish darajasini aniqlaydi;
- Muammolarni aniqlashga yordam beradi.

Monitoring usuli

Faoliyatni muntazam kuzatib borish va nazorat qilish orqali amalga oshiriladi.

Ekspert baholash usuli

Mutaxassislar tomonidan sifat darajasiga baho beriladi.

Tahlil natijalari

Tahlil natijasida:

- Kuchli tomonlar;
- Kamchiliklar;
- Takomillashtirish yo‘nalishlari aniqlanadi.

4. Sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash bo‘yicha chora-tadbirlar

Sifatni oshirish har qanday tashkilotning muhim vazifalaridan biridir.

Kadrlar malakasini oshirish

- Malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- Trening va seminarlar o‘tkazish;
- Zamonaviy bilimlarni joriy etish.

Moddiy-texnik bazani mustahkamlash

- Zamonaviy uskunalar bilan ta‘minlash;
- Kompyuterlashtirish;
- Axborot texnologiyalaridan foydalanish.

Ichki nazorat tizimini kuchaytirish

- Muntazam monitoring;
- Audit o‘tkazish;
- Sifat standartlariga rioya qilish.

Motivatsiya tizimini takomillashtirish

- Rag‘batlantirish;
- Mukofotlash;
- Mehnat sharoitlarini yaxshilash.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish

- Elektron boshqaruv tizimlari;
- Masofaviy xizmatlar;
- Sun‘iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish.

Sifat ko‘rsatkichlari faoliyat samaradorligini baholashning muhim vositasi hisoblanadi. Ular orqali xizmat va mahsulotlarning sifati aniqlanadi, mavjud muammolar topiladi hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha zarur chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Sifat ko‘rsatkichlarini muntazam o‘rganish va tahlil qilish tashkilot faoliyatini takomillashtirish, aholiga ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish hamda yuqori natijalarga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1. Aqliy hujum (Brainstorming) texnikasi

Maqsadi: Talabalarning erkin fikrlashini rivojlantirish, muammoning turli yechimlarini topish.

O‘tkazish tartibi:

1. O‘qituvchi muammo yoki savolni e‘lon qiladi.
2. Talabalar navbat bilan o‘z fikrlarini bildiradilar.
3. Barcha g‘oyalar tanqidsiz doskaga yozib boriladi.
4. G‘oyalar tahlil qilinadi va guruhlanadi.
5. Eng maqbul yechimlar tanlab olinadi.

Qoidalari:

- Tanqid qilish taqiqlanadi.
- Har qanday g‘oya qabul qilinadi.
- Qisqa va aniq fikr bildiriladi.
- Boshqalarning fikrini rivojlantirish mumkin.

2. “Savol-javob zanjiri” interfaol o‘yini

Maqsadi: Mavzuni mustahkamlash, mantiqiy fikrlash va tezkor javob berish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

O‘tkazish tartibi:

1. O‘qituvchi birinchi talabaga savol beradi.
2. Talaba savolga javob beradi va keyingi talabaga savol beradi.
3. Shu tariqa savol-javob zanjiri davom etadi.
4. Noto‘g‘ri javob bergan talaba qo‘shimcha savolga javob beradi.
5. Eng faol talabalar rag‘batlantiriladi.

Afzalliklari:

- Barcha talabalar jarayonda ishtirok etadi.
 - Muloqot va faollik oshadi.
 - Mavzu tezkor takrorlanadi.
-

3. “Blits-so‘rov” interfaol o‘yini

Maqsadi: Talabalarning bilimini qisqa vaqt ichida tekshirish va baholash.

O‘tkazish tartibi:

1. O‘qituvchi 10–15 ta qisqa savol tayyorlaydi.
2. Savollar tezkor tarzda beriladi.
3. Har bir savolga 5–10 soniya ichida javob beriladi.
4. To‘g‘ri javoblar uchun ball beriladi.
5. Yakunda natijalar e‘lon qilinadi.

Misol:

- Demografiya nimani o‘rganadi?
- Tabiiy ko‘payish nima?
- O‘lim ko‘rsatkichi qanday hisoblanadi?
- Tug‘ilish ko‘rsatkichi nimani ifodalaydi?

Afzalliklari:

- Tezkor fikrlashni rivojlantiradi.
- Bilimlarni qisqa vaqtda baholash imkonini beradi.
- Darsga qiziqishni oshiradi.

Muammoli masalalar.

1-masala

Tibbiyot kollejida talabalar amaliy mashg'ulotlarining sifat ko'rsatkichi o'rganildi. Guruhdagi 120 nafar talabadan 90 nafari amaliy ko'nikmalarni to'liq egallagan, 20 nafari qisman egallagan, 10 nafari esa talab darajasiga erishmagan.

Savollar:

1. To'liq o'zlashtirgan talabalar ulushini (%) hisoblang.
 2. Ta'lim sifati haqida qanday xulosa qilish mumkin?
 3. Sifatni oshirish uchun qanday choralar tavsiya etiladi?
-

2-masala

Poliklinikada bemorlarning xizmatdan qoniqish darajasi o'rganildi. So'rovda qatnashgan 200 nafar bemorning 150 nafari xizmat sifatini "yaxshi", 30 nafari "qoniqarli", 20 nafari "qoniqarsiz" deb baholagan.

Savollar:

1. "Yaxshi" baholagan bemorlar foizini aniqlang.
 2. Xizmat sifati darajasini baholang.
 3. Qoniqarsiz baholar sonini kamaytirish uchun qanday tadbirlar o'tkazilishi mumkin?
-

3-masala

Laboratoriyada o'tkazilgan 1000 ta tahlildan 980 tasi xatosiz bajarilgan, 20 tasida esa xatolik aniqlangan.

Savollar:

1. Tahlillarning sifat ko'rsatkichini (%) hisoblang.
 2. Xatolik darajasini aniqlang.
 3. Laboratoriya ish sifatini yaxshilash uchun qanday choralar ko'rilishi kerak?
-

4-masala

Ta'lim muassasasida dars sifatini baholash maqsadida 50 ta dars kuzatildi. Shundan 40 tasi yuqori sifatli, 7 tasi qoniqarli va 3 tasi qoniqarsiz deb topildi.

Savollar:

1. Yuqori sifatli darslar ulushini hisoblang.
 2. Darslar sifatiga umumiy baho bering.
 3. Qoniqarsiz deb baholangan darslar sonini kamaytirish uchun nimalar qilish kerak?
-

5-masala

Shifoxonada bir oy davomida 500 nafar bemorga xizmat ko'rsatildi. Ulardan 460 nafari davolash natijasidan mamnun bo'lgan, 25 nafari qisman mamnun, 15 nafari esa norozi bo'lgan.

Savollar:

1. Mamnun bo'lgan bemorlar ulushini (%) aniqlang.
2. Shifoxona xizmatlari sifatiga baho bering.
3. Sifat ko'rsatkichlarini yanada yaxshilash bo'yicha takliflar ishlab chiqing.

Test savollari

- Sifat ko'rsatkichlari nima?
 - A) Mahsulot yoki xizmat miqdorini ifodalovchi ko'rsatkichlar
 - B) Mahsulot yoki xizmatning xususiyat va sifat darajasini tavsiflovchi ko'rsatkichlar
 - C) Faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar
 - D) Faqat texnik ko'rsatkichlar
 - **To'g'ri javob: B**
- Sifat ko'rsatkichlarini o'rganishdan asosiy maqsad nima?
 - A) Xarajatlarni oshirish
 - B) Mahsulot hajmini kamaytirish
 - C) Mahsulot va xizmatlar sifatini baholash va yaxshilash
 - D) Ishchilar sonini kamaytirish
 - **To'g'ri javob: C**
- Quyidagilardan qaysi biri sifat ko'rsatkichlariga kiradi?
 - A) Ishlab chiqarish hajmi
 - B) Ishchilar soni
 - C) Ishonchlilik
 - D) Korxonada maydoni
 - **To'g'ri javob: C**

Mahsulotning uzoq muddat xizmat qilish xususiyati qanday sifat ko'rsatkichiga kiradi?

- A) Estetik
- B) Mustahkamlik
- C) Iqtisodiy
- D) Tashkiliy
- **To'g'ri javob: B**

Sifat ko'rsatkichlarini baholashda qaysi usul keng qo'llaniladi?

- A) Taqqoslash usuli
- B) Tasodifiy tanlash usuli
- C) So'rovnoma usuli
- D) Kuzatmaslik usuli
- **To'g'ri javob: A**

Sifat ko'rsatkichlarining estetik turi nimani ifodalaydi?

- A) Mahsulotning tashqi ko'rinishi va dizaynini
- B) Narxini
- C) Og'irligini
- D) Ishlab chiqarilgan sanasini
- **To'g'ri javob: A**

Mahsulot sifatini oshirish natijasida qanday holat yuz beradi?

- A) Iste'molchilar qoniqishi ortadi
- B) Talab kamayadi
- C) Ishlab chiqarish to'xtaydi
- D) Xaridorlar soni kamayadi
- **To'g'ri javob: A**

Sifat nazorati nima uchun amalga oshiriladi?

- A) Mahsulot hajmini oshirish uchun
- B) Sifat talablariga muvofiqlikni tekshirish uchun
- C) Narxlarni oshirish uchun
- D) Reklama qilish uchun
- **To'g'ri javob: B**

Sifat ko'rsatkichlarini tahlil qilish natijasida nima aniqlanadi?

- A) Mahsulotning kamchiliklari va afzalliklari
- B) Faqat narxi
- C) Faqat og'irligi

- D) Faqat ishlab chiqaruvchi nomi
 - **To‘g‘ri javob: A**
- Sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilashning muhim omillaridan biri qaysi?
- A) Sifat menejmenti tizimini joriy etish
 - B) Mahsulot sonini kamaytirish
 - C) Ish vaqtini qisqartirish
 - D) Nazoratni bekor qilish
 - **To‘g‘ri javob: A**

Nazorat savollari

1. Sifat ko‘rsatkichlari deganda nima tushuniladi?
2. Sifat ko‘rsatkichlarini o‘rganishning asosiy maqsadi nimadan iborat?
3. Sifat ko‘rsatkichlarining qanday turlari mavjud?
4. Mutlaq va nisbiy sifat ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi farq nimada?
5. Sifat ko‘rsatkichlarini baholashda qaysi mezonlardan foydalaniladi?
6. Sifat ko‘rsatkichlariga ta’sir etuvchi asosiy omillar nimalardan iborat?
7. Sifat ko‘rsatkichlarini yig‘ish va tahlil qilishning qanday usullari mavjud?
8. Sifat ko‘rsatkichlari asosida faoliyat samaradorligi qanday baholanadi?
9. Sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash uchun qanday chora-tadbirlar amalga oshiriladi?
10. Sifat ko‘rsatkichlarini muntazam monitoring qilish nima uchun muhim hisoblanadi?

Tavsiya etilgan adabiyotlar.

1. O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y
2. Aminov S.M “Axborot kommunikatsion texnologiyalar” 2020 y
3. Tursunov, Nazarov “Ta’limda axborot texnologiyalari” 2021 y
4. Ayupov Ravshan Hamdamovich “Ta’limda axborot texnologiyalari” TDPU, 2020 y
5. Informatika asoslari
Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov
6. Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov
7. “Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov

2.1-modul	Aholining nogironlik ko‘rsatkichlari.
O‘quv moduliga	

ajratilgan kredit jami 8 . 2 soat nazariy 4-mavzu	
--	--

Ma'ruza mashg'ulotini o'qitish texnologik modeli.

Vaqt: 80 daqiqa	Tinglovchilar soni:15-20 ta
O'quv mashg'ulotining shakli va turi	Nazariy mashg'ulot
Ma'ruza mashg'ulotingrejasi.	<p style="text-align: center;">Reja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nogironlik tushunchasi va uning ijtimoiy ahamiyati. 2. Aholining nogironlik ko'rsatkichlarini hisoblash va baholash usullari. 3. Nogironlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar. 4. Nogironlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish va kamaytirish chora-tadbirlari.
<p>O'quv mashg'uloti maksadi:</p> <p>1.Ta'limiy: Tinglovchilarga nazariy bilimlarni olish va ularni mustahkamlash Amaliy ko'nikmalarni egallash Egallangan bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash Deontologik tarbiyaning shakllanishi Amaliyotda ahloqiy javobgarlik hissi va aloqalarni tarbiyalash</p> <p>2.Tarbiyaviy maqsadi:</p>	

<p>Mutaxassislikka javobgarlik hissini shakllantirish</p> <p>Insonparvarlik va rahmdillik hissini shakllantirish</p> <p>O‘z bilimlarni kengaytirishga qiziqishni tarbiyalash</p> <p>Amaliyotda extiyotkorlik va e‘tiborlilik xissini shakllantirish</p>

Ish boskichlari va vakti	Faoliyat mazmuni	
	Ta‘lim beruvchi	Ta‘lim oluvchi
<p>1 boskich O‘kuv mashg‘ulotiga kirish 10 dakika</p>	<p>Tashkiliy kism 1.1 O‘kituvchi guruxga kirib tinglovchilarning o‘kuv bulimi tomonidan berilgan ruyxat asosida tinglovchilar davomatini, darsga tayyorligini tekshiridi, ichki tartib koidalarga rioya qilishni tasdiklovchi tilxat oladi, yangiliklar eshitiladi va aytiladi. 1.2 O‘kuv mashg‘ulotining mavzusi, maksadi, rejalashtirilgan natijasi va uni o‘tkazish rejasini aytadi. 1.3 Dars davomida tinglovchilarni faollashtirish uchun ko‘llaniladigan usullarni aytib o‘yin koidalirini tushintiradi.</p>	<p>Javob beradilar Tinglaydilar, Yozib oladilar.</p>
<p>2-boskich. Asosiy qism 65 dakika 1.O‘tgan mavzu bo‘yicha tinglovchilar bilimni tekshirish va baxolash 20-25 daq 2.Yangi mavzuni to‘lik bayon etish 30-40.</p>	<p>1.Tinglovchilarning bazaviy bilimlarini tekshirish maksadida ularni otilgan mavzular buyicha bilimni baxolash. 2.Yangi mavzu mazmunini o‘kituvchi tomonidan “Ma’ruza o‘qish” usulida tushuntiriladi. 3.Xar bir mavzu tushuntirilganda “Akliy xujum” usuli orkali mustaxkamlanib boriladi.</p>	<p>Tinglovchilar bilimlarini eslab, ukituvchi bergan savollariga aktiv javob beradilar. Yangi mavzu bayonini yozib oladilar. Tushinmagan joylarini savol tarikasida yullab javob oladilar. Aqliy hujum “Insert”</p>

<p>3.O‘kitishning noannaviy usullarini ko‘llagan xolda tinglovchilar bilimini mustaxkamlash</p>		<p>metodi “Cluster” (Tarmoqlash) – Simulyatsion o‘yinlar tinglovchilar tomonidan o‘ynaladi</p>
<p>3-bosqich Yakuniy 5 daqiqa</p>	<p>Dars xulosalanib,aktiv qatnashgan tinglovchilar ragbatlantirilib,baxolar e‘lon qilinadi. Uyga vazifa: reanimatsiya va intensiv terapiya bo‘limi ish tartibi. Bo‘lim hamshiralarning funksional majburiyatlari</p> <p>Foydalanilgan adabiyotlar</p> <p>1.O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y</p> <p>2.Aminov S.M “Axborot kommunikatsion texnologiyalar” 2020 y</p> <p>3.Tursunov, Nazarov “Ta’limda axborot texnologiyalari” 2021 y</p> <p>4.Ayupov Ravshan Hamdamovich “Ta’limda axborot texnologiyalari” TDPU, 2020 y</p> <p>5. Informatika asoslari Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov</p> <p>6.Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov</p> <p>7.“Tibbiyot statistikasi” Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov</p>	<p>Tinglaydilar,uyga vazifalarni belgilab oladilar.</p>

<p>Pedagogik vazifalar.</p> <p>Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullari.Aholining soni,</p>	<p>O‘kuv faoliyatining natijalari:</p> <p>Tinglovchi: Aholi salomatligini o‘rganish va baholash usullarini;</p>
--	---

<p>tarkibi, tabiiy harakati (tug'ilish, o'lim, tabiiy ko'payish), jismoniy rivojlanishi va aholi orasida turli kasalliklarni tarqaganligi va ularning kechishi, o'rtacha umr ko'rsatkichlarini aniqlash.</p> <p>Tibbiyot statistikasi asoslari. Tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o'rinlar soni haqida ma'lumotlar yig'ish va ularni tahlil qilish. Tibbiy statistik tadqiqotlarni olib borish. oilaviy poliklinikalarda ishlovchi o'rta tibbiy xodimga qatnaganlikni hisobga olish varaqasi, uchastka tibbiy brigada (patronaj) hamshirasi (doyasi) ni bemorlarni uylariga qatnab ishlaganligini hisobga olish. Statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullari. Ayollarda reproduktiv salomatligini aniqlash.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tibbiyot statistikasi asoslarini; • tibbiyot muassasalarining turi, soni, ularda ishlovchi xodimlarning soni, muqim shifoxonalardagi o'rinlar soni haqida ma'lumotlar yig'ish va ularni tahlil qilishning ahamiyatini; • sanitariya-statistik tadqiqotlarni o'tkazish usullarini; • statistik kuzatishlarni tashkil etish, olingan statistik materiallarni guruhlash, jamlash, hisoblash qoidalari va statistik tahlil usullarini. • bolalar va ayollar salomatligini statistik ko'rsatkichlarini; • bolalar va onalarga tibbiy yordam ko'satuvchi muassasalarini hisobga olish xujjatlarini;
<p>O'kitish metodlari</p>	<p>Aqliy hujum "Insert" metodi "Cluster" (Tarmoqlash) –Simulyatsion o'yinlar</p>
<p>O'kuv faoliyatini tashkil yetish shakli</p>	<p>Jamoaviy, guruxlarda ishlash, yakka tartibli</p>
<p>O'kitish vositalari</p>	<p>Doska-stend, vidiofil'mlar, chizma, nazorat varagi, matnlar.</p>
<p>O'kitish shart sharoiti</p>	<p>Fanga mos jixozlangan o'kuv xona.</p>
<p>Qayta a'loqaning usul va vositalari.</p>	<p>Ogzaki so'rov: tezkor surov, yozma so'rov, test, misol va mashklar bajarilgan o'kuv topshiriklarini baxolash</p>

4-Mavzu Aholining nogironlik ko'rsatkichlari.

Reja:

1. Nogironlik tushunchasi va uning ijtimoiy ahamiyati.
2. Aholining nogironlik ko'rsatkichlarini hisoblash va baholash usullari.
3. Nogironlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar.
4. Nogironlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish va kamaytirish chora-tadbirlari.

Aholi salomatligi jamiyat taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Salomatlik holatini baholashda kasallanish, o'lim va nogironlik ko'rsatkichlari alohida ahamiyatga ega. Nogironlik nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy muammo ham hisoblanadi.

Nogironlik tushunchasi

Nogironlik — organizm funksiyalarining barqaror buzilishi natijasida insonning kundalik hayot faoliyati cheklanishi va ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lib qolish holatidir. Nogironlik tug'ma yoki orttirilgan bo'lishi mumkin.

Nogironlikning asosiy turlari:

- Jismoniy nogironlik;
- Ruhiy nogironlik;
- Sensor nogironlik (ko'rish, eshitish);
- Aqliy rivojlanishdagi nuqsonlar;
- Aralash nogironliklar.

Nogironlikning ijtimoiy ahamiyati

Nogironlik:

- Mehnat resurslarining kamayishiga olib keladi;
- Davlat byudjetidan qo'shimcha xarajatlarni talab qiladi;
- Aholining turmush darajasiga ta'sir ko'rsatadi;
- Ijtimoiy himoya va rehabilitatsiya xizmatlarini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Nogironlik ko'rsatkichlarini o'rganish aholining salomatlik holatini baholashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, nogironlarning hayot sifatini yaxshilash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

AHOLINING NOGIRONLIK KO'RSATKICHLARINI HISOBLASH VA BAHOLASH USULLARI

Nogironlik statistikasi

Nogironlik statistikasi sog'liqni saqlash tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U nogironlar soni, tarkibi va dinamikasini o'rganishga xizmat qiladi.

Asosiy ko'rsatkichlar

Birlamchi nogironlik ko'rsatkichi

10000 aholi hisobiga birinchi marta nogiron deb topilgan shaxslar soni:

Birlamchi nogironlik = (Yangi nogironlar soni / Aholining o'rtacha soni) × 10000

Umumiy nogironlik ko'rsatkichi

Umumiy nogironlik = (Jami nogironlar soni / Aholining o'rtacha soni) × 10000

Nogironlik tarkibi

Nogironlar:

- Yosh bo'yicha;
- Jins bo'yicha;
- Kasallik turlari bo'yicha;
- Nogironlik guruhlari bo'yicha o'rganiladi.

Baholash usullari

- Statistik usul;
- Dinamik tahlil;
- Taqqoslash usuli;
- Grafik usul;
- Analitik usul.

Nogironlik ko'rsatkichlarini muntazam hisoblash va baholash sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini aniqlash imkonini beradi.

NOGIRONLIK DARAJASIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR

Tibbiy omillar

- Surunkali kasalliklar;
- Yurak-qon tomir kasalliklari;
- Onkologik kasalliklar;

- Qandli diabet;
- Tugʻma nuqsonlar.

Ijtimoiy omillar

- Turmush darajasi;
- Taʼlim sifati;
- Bandlik darajasi;
- Sogʻlom turmush tarziga rioya qilish.

Ekologik omillar

- Atrof-muhit ifloslanishi;
- Radiatsiya;
- Kimyoviy moddalar taʼsiri.

Ishlab chiqarish omillari

- Kasb kasalliklari;
- Ishlab chiqarishdagi jarohatlar;
- Mehnat muhofazasi qoidalariga rioya qilinmasligi.

Nogironlik darajasiga koʻplab omillar taʼsir koʻrsatadi. Ularni aniqlash va bartaraf etish nogironlikning oldini olishda muhim rol oʻynaydi.

NOGIRONLIK KOʻRSATKICHLARINI TAHLIL QILISH VA KAMAYTIRISH CHORA-TADBIRLARI

Nogironlik koʻrsatkichlarini tahlil qilish

Tahlil davomida:

- Nogironlikning sabablari;
- Yosh va jins tarkibi;
- Hududlar boʻyicha tarqalishi;
- Kasalliklar boʻyicha taqsimlanishi oʻrganiladi.

Nogironlikni kamaytirish chora-tadbirlari

Profilaktik tadbirlar

- Kasalliklarni erta aniqlash;
- Vaksinatsiya;
- Tibbiy koʻriklarni muntazam oʻtkazish.

Tibbiy tadbirlar

- Sifatli davolash;
- Reabilitatsiya xizmatlarini rivojlantirish;
- Zamonaviy diagnostika usullarini qo'llash.

Ijtimoiy tadbirlar

- Nogironlarni ish bilan ta'minlash;
- Inklyuziv ta'limni rivojlantirish;
- Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish

- To'g'ri ovqatlanish;
- Jismoniy faollik;
- Zararli odatlardan voz kechish.

Nogironlik ko'rsatkichlarini kamaytirish sog'liqni saqlash, ta'lim, mehnat va ijtimoiy himoya tizimlarining hamkorligini talab qiladi. Profilaktika, reabilitatsiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralari kuchaytirish orqali nogironlik darajasini sezilarli kamaytirish mumkin.

INTERFAOL OYINLAR

Aqliy hujum (Brainstorming) metodi

Maqsadi: Talabalarining erkin fikrlashini rivojlantirish, muammoni hal qilish bo'yicha ko'plab g'oyalarni yig'ish.

O'tkazish texnikasi:

1. O'qituvchi muammoni yoki savolni e'lon qiladi.
2. Ishtirokchilar o'z fikrlarini erkin bildiradilar.
3. Hech qanday fikr tanqid qilinmaydi.
4. Barcha g'oyalar doskaga yozib boriladi.
5. Yakunda g'oyalar tahlil qilinadi va eng maqbullari tanlanadi.

Afzalliklari: Faollikni oshiradi, ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

2. "INSERT" metodi

Maqsadi: Matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish.

Belgilar:

- V – Bilaman.
- + – Men uchun yangi ma'lumot.
- – – Men bilgan ma'lumotga zid.
- ? – Qo'shimcha ma'lumot kerak.

O'tkazish texnikasi:

1. Talabalarga matn beriladi.
2. O'qish davomida belgilar qo'yib boriladi.
3. Belgilar asosida jadval tuziladi.
4. Natijalar muhokama qilinadi.
5. Xulosalar chiqariladi.

Bilaman (V) Yangi (+) Zid (-) Savol (?)

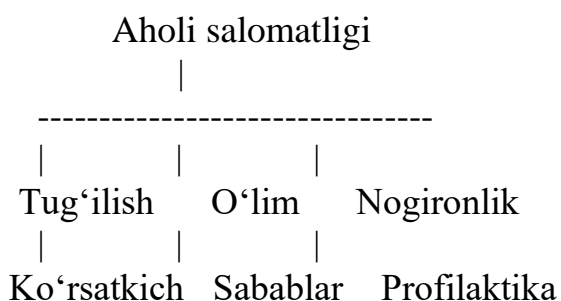
3. "Cluster" (Tarmoqlash) metodi

Maqsadi: Mavzu bo'yicha g'oyalarni tizimlashtirish va o'zaro bog'liqligini aniqlash.

O'tkazish texnikasi:

1. Doskaning markaziga asosiy mavzu yoziladi.
2. Mavzuga oid asosiy tushunchalar ajratiladi.
3. Ular shoxchalar orqali bog'lanadi.
4. Har bir tushuncha yanada kichik bo'limlarga ajratiladi.
5. Umumiy tarmoq hosil qilinadi.

Namuna:

Afzalliklari: Mavzuni tizimli o'rganishga yordam beradi.

4. Simulyatsion o'yinlar metodi

Maqsadi: Haqiqiy hayotdagi vaziyatlarni modellashtirish orqali bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.

O'tkazish texnikasi:

1. Muayyan vaziyat tanlanadi.
2. Ishtirokchilarga rollar taqsimlanadi.
3. Vaziyat bo'yicha topshiriqlar beriladi.
4. Ishtirokchilar o'z rollarini bajaradilar.
5. Yakunda natijalar tahlil qilinadi va xulosa chiqariladi.

Misol:

- Mavzu: "Aholi salomatligini baholash".
- Rollar: Shifokor, bemor, statistika bo'limi xodimi, tuman sog'liqni saqlash mutaxassisi.
- Vazifa: Hududdagi sog'liq ko'rsatkichlarini tahlil qilish va muammolarni hal etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Muammoli masalalar

1-masala. Nogironlik darajasini hisoblash

Tumanda yil davomida 120 000 aholi istiqomat qiladi. Shu yil ichida 360 nafar fuqaro birinchi marta nogiron deb topildi.

Savol: Tumandagi birlamchi nogironlik ko'rsatkichi har 10 000 aholiga nisbatan necha promilleni tashkil etadi?

2-masala. Hududlar bo'yicha taqqoslash

A tumanda 80 000 aholi yashaydi va 240 nafar yangi nogironlik holati qayd etilgan. B tumanda esa 100 000 aholi yashaydi va 250 nafar yangi nogironlik holati aniqlangan.

Savol: Qaysi tumanda birlamchi nogironlik ko'rsatkichi yuqori? Hisoblab, tahlil qiling.

3-masala. Nogironlikning yosh tarkibi

Viloyatda bir yil davomida 500 nafar yangi nogironlik holati qayd etildi. Shundan:

- 100 nafari bolalar,

- 250 nafari mehnatga layoqatli yoshdagilar,
- 150 nafari pensionerlar.

Savol: Har bir yosh guruhining umumiy nogironlik tarkibidagi ulushini (%) aniqlang va qaysi guruhda nogironlik ko‘proq ekanligini baholang.

4-masala. Nogironlik sabablari tahlili

Shaharda nogironlikka olib kelgan sabablar quyidagicha:

- Yurak-qon tomir kasalliklari – 180 ta holat,
- Travmalar – 120 ta holat,
- Asab tizimi kasalliklari – 90 ta holat,
- Boshqa sabablar – 110 ta holat.

Savol: Umumiy nogironlik holatlari sonini aniqlang va har bir sababning ulushini foizlarda hisoblang.

5-masala. Nogironlik ko‘rsatkichining o‘zgarishi

Bir hududda 2024-yilda nogironlik ko‘rsatkichi 28%, 2025-yilda esa 24% bo‘lgan.

Savol:

1. Nogironlik ko‘rsatkichi necha promillega kamaygan?
2. Kamayish foizini hisoblang.
3. Ushbu o‘zgarishning mumkin bo‘lgan sabablarini izohlang.

TESTLAR.

1. Nogironlik nima?

- A) Kasallikning qisqa muddatli holati
- B) Insonning mehnat faoliyatini cheklovchi sog‘lig‘idagi buzilish holati ✓
- C) Faqat tug‘ma nuqsonlar
- D) Faqat yuqumli kasalliklar

2. Aholining nogironlik ko‘rsatkichi nimani ifodalaydi?

- A) Tug‘ilish darajasini
- B) O‘lim darajasini

- C) Nogironligi bo'lgan shaxslar sonining aholiga nisbatan ulushini ✓
- D) Kasallanish darajasini

3. Birlamchi nogironlik deganda nima tushuniladi?

- A) Nogironlik guruhining o'zgarishi
- B) Shaxsning birinchi marta nogiron deb topilishi ✓
- C) Nogironlikning bekor qilinishi
- D) Davolanish natijasi

4. Nogironlik ko'rsatkichlarini o'rganishning asosiy maqsadi nima?

- A) Soliq yig'ish
- B) Aholi migratsiyasini aniqlash
- C) Sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya tadbirlarini rejalashtirish ✓
- D) Ta'lim sifatini baholash

5. Nogironlik darajasiga eng ko'p ta'sir qiluvchi omillardan biri qaysi?

- A) Iqlim
- B) Kasallik va jarohatlar ✓
- C) Yer maydoni
- D) Valyuta kursi

6. Nogironlikning asosiy turlaridan biri qaysi?

- A) Ijtimoiy nogironlik
- B) Jismoniy nogironlik ✓
- C) Mavsumiy nogironlik
- D) Vaqtinchalik nogironlik

7. Nogironlik ko'rsatkichlari qaysi hujjatlar asosida hisoblanadi?

- A) Pasport ma'lumotlari
- B) Tibbiy-statistik hisobotlar va ekspertiza ma'lumotlari ✓
- C) Soliq hisobotlari
- D) Saylov ro'yxatlari

8. Nogironlikni kamaytirishning muhim yo'nalishlaridan biri qaysi?

- A) Profilaktika tadbirlarini kuchaytirish ✓
- B) Aholi sonini kamaytirish
- C) Migratsiyani oshirish
- D) Ish vaqtini qisqartirish

9. Nogironlik ko'rsatkichlari ko'proq qaysi fan tomonidan o'rganiladi?

- A) Demografiya va tibbiy statistika ✓
- B) Astronomiya
- C) Geologiya
- D) Lingvistika

10. Nogironlik ko'rsatkichlarini tahlil qilish natijasida nima aniqlanadi?

- A) Hududdagi nogironlik holati va uning sabablari ✓
- B) Valyuta kurslari
- C) Ob-havo ma'lumotlari
- D) Transport harakati

Javoblar:

1-B, 2-C, 3-B, 4-C, 5-B, 6-B, 7-B, 8-A, 9-A, 10-A.

Nazorat savollari

1. Nogironlik tushunchasi nima va u qanday mezonlar asosida belgilanadi?
2. Aholining nogironlik ko'rsatkichlari deganda nima tushuniladi?
3. Birlamchi nogironlik ko'rsatkichi qanday hisoblanadi?
4. Umumiy nogironlik ko'rsatkichlarini aniqlashning ahamiyati nimada?
5. Nogironlik darajasiga ta'sir etuvchi asosiy omillar qaysilar?
6. Nogironlik ko'rsatkichlarini o'rganishda qanday statistik usullardan foydalaniladi?
7. Bolalar nogironligi ko'rsatkichlarini tahlil qilishning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
8. Nogironlikning oldini olish bo'yicha qanday profilaktik chora-tadbirlar amalga oshiriladi?
9. Nogironlik ko'rsatkichlarini baholashda tibbiy-ijtimoiy ekspertizaning o'rni qanday?
10. Aholi orasida nogironlik ko'rsatkichlarini kamaytirish uchun sog'liqni saqlash tizimi oldida qanday vazifalar turadi?

Tavsiya etilgan adabiyotlar.

1. O.N.Djurayev Axborot tizimlari va texnologiyalari (tarmoqlar va sohalar buyicha) Toshkent 2020y
2. Aminov S.M "Axborot kommunikatsion texnologiyalar" 2020 y
3. Tursunov, Nazarov "Ta'limda axborot texnologiyalari" 2021 y
4. Ayupov Ravshan Hamdamovich "Ta'limda axborot texnologiyalari" TDPU, 2020 y
5. Informatika asoslari
Mualliflar: M. Aripov, A. Haydarov
6. Statistika. Toshkent – 2019 N.M.Soatov
7. "Tibbiyot statistikasi" Toshkent 2018 Sh.T.Iskandarov